

Botanik Franc Hladnik

Besedilo: Nada Praprotnik in Jože Bavcon

Franc de Paula Hladnik, »ilirskih rož vertnar« in »cvetličar kranjskih gor«, je bil osrednja osebnost kranjske (slovenske) botanike v prvi polovici 19. stoletja.

Rojen je bil 29. marca 1773 v Idriji, kjer je obiskoval osnovno šolo. Gimnazijsko, filozofsko in teološko šolanje je končal v Ljubljani. Leta 1796 je bil posvečen v duhovnika. Najprej je bil skriptor v licejski knjižnici, kasneje učitelj grščine in ravnatelj na normalki. Od leta 1807 do 1837 je bil profesor in ravnatelj gimnazije. Leta 1810 je ustanovil Botanični vrt. Zadnja leta življenja je preživel slep v svoji sobi. Umrl je 25. novembra 1844 v Ljubljani.

V začetku 19. stoletja je Hladnik na številnih ekskurzijah začel raziskovati kranjsko floro. Nabiral je rastline za vrt, za svoj herbarij ter za tuje botanične vrtove in tuje botanike, s katerimi je bil v stiku. Prehodil je Kranjsko in sosednje Primorje, Goriško in Koroško. Od leta 1819 ga je spremljal vrtnar Andrej Fleischmann. Hladnikovo poznavanje kranjske flore je bilo tako temeljito in obširno, da so njegove podatke navajali mnogi vodilni floristi srednje Evrope.

Pomembna so bila njegova javna predavanja iz botanike, ki so jih smeli poslušati tudi gimnazijci od petega razreda dalje. Vzgojil je nekaj učencev. Med njimi so

Rebrinčevolistna hladnikija (*Hladnikia pastinacifolia*). Hladnik jo je našel na Čavnu. (foto: Ciril Mlinar)

bili: vrtnar Andrej Fleischmann, prvi kustos Kranjskega deželnega muzeja Henrik Freyer, ljubljanski lekarnar in kemik Žiga Graf in tržaški botanik Muzio de Tommasini.

Najpomembnejše Hladnikovo delo pa je nedvomno ustanovitev Botaničnega vrta v Ljubljani oziroma Vrta domovinske flore leta 1810. Delovati je začel v času Ilirskih provinc in v okviru centralnih šol. Osnova za vrt je bila že v nasadih, ki jih je gojil na dvorišču licejskega poslopja. Ponudili so mu zemljišče pri Tivoliju in prostor ob Ižanski cesti; odločil se je za drugo možnost. Dela se je lotil z vso vneemo in maršal Auguste Marmont, guverner Ilirskih provinc, ga je določil za vodjo. Dobil je 3.300 m² veliko parcelo, 1.000 fran-

kov na leto in 500 frankov za letno plačo vrtnarja. Delo v vrtu je hitro napredovalo. Septembra je v njem raslo že 447 rastlin. V Arhivu Republike Slovenije se je ohranil rokopis »Inventarja Botaničnega vrta v Ljubljani iz leta 1812«, ki je prvi ohranjeni seznam vrst, ki so uspevale v vrtu. V spisku je navedenih 766 rastlin. Pod njegovim skrbnim vodstvom se je vrt razvijal in se v kratkem času povzpел do za tedanje čase zavidljive višine. Po ukinitvi Ilirskih provinc je Hladnik uspel ohraniti botanični vrt kot edino ustanovo iz časov francoske oblasti. Tako je to še danes edina ustanova, ki od tedaj naprej neprekinjeno deluje. Vrt je vodil do leta 1834, ko ga je zamenjal zdravnik Janez Nepomuk Biatzovsky.

Franc Hladnik, Amalia von Hermannsthal, 1. polovica 19. stoletja, o. pl., 50 x 36 cm, Narodni muzej Slovenije, inv. št. N 9984. (foto: Tomaž Lauko)

Pola z rebrinčevolisto hladnikijo (*Hladnikia pastinacifolia*) iz zbirke *Flora Germanica exsiccata*. Prirodoslovni muzej Slovenije. (foto: Ciril Mlinar)

Pola s froelichovim sviščem (*Gentiana froelichii* subsp. *froelichii*) iz herbarija Franca Hladnika. Prirodoslovni muzej Slovenije. (foto: Ciril Mlinar)

Naslovnica monografije o Francu Hladniku [Bavcon J. (ur.) in Praprotnik N. (ur.), 2012. *Franc Hladnik - ustanovitelj Botaničnega vrta v Ljubljani. Franc Hladnik - founder of the Ljubljana Botanic Garden. Ljubljana. Botanični vrt, Oddelek za biologijo, Biotehniška fakulteta. 392 str.*].

Bil je učenec celovškega botanika Franca Ksaverja Wulfena, s katerim je bil v pisnih stikih. Pošiljal mu je rastlinske vrste. Tako je v Ljubljani in Ižici našel še neznano vrsto iz rodu dristavcev, ki jo je Wulfen opisal in imenoval podaljšani dristavec (*Potamogeton praelongus*). Na Planjavi v Kamniško-Savinjskih Alpah je našel svišč, ki so ga opisali kot froelichov svišč (*Gentiana froelichii*).

V 36 letih je zbral obširen herbarij kranjskega rastlinstva, ki ga je leta 1836 daroval Kranjskemu deželnemu muzeju.

Ničesar ni objavil, ohranilo pa se je nekaj zanimivih rokopisnih del in zapiskov, ki jih hrani Arhiv Republike Slovenije.

Po njem so poimenovali znamenito rebrinčevolisto hladnikijo (*Hladnikia pastinacifolia*), hladnikov grintavec (*Scabiosa hladnikiana*) in hladnikovo buniko (*Scopolia carniolica* f. *hladnikiana*).

Leta 1993 smo slovenski botaniki po njem imenovali svoje strokovno glasilo *Hladnikia*, Ljubljana pa je takrat dobila Hladnikovo cesto, ki gre pri Livadi prek Ljubljanice. Leta 2010 so v Idriji odkrili spominsko ploščo. Leta 2012 je izšla obširna monografija, v kateri je zbranega

največ gradiva o Francu Hladniku [Bavcon J. (ur.) in Praprotnik N. (ur.), 2012. *Franc Hladnik - ustanovitelj Botaničnega vrta v Ljubljani. Franc Hladnik - founder of the Ljubljana Botanic Garden. Ljubljana. Botanični vrt, Oddelek za biologijo, Biotehniška fakulteta. 392 str.*]. Od leta 2013 je po njem poimenovana tudi brv na Špici, ki je po več kot 200 letih povezala Botanični vrt s centrom mesta. *